

DOI 10.26886/2311-4517.6(91)2023.4

УДК 341.1

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
«НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ»**

Володимир Літкевич, кандидат юридичних наук

<https://orcid.org/0000-0001-9197-9215>

e-mail: vlitk@ukr.net

Український гуманітарний інституту, Україна, Київська обл., Буча

У пропонованій статті розглядається проблема визначення поняття «національна система протидії відмиванню коштів», яка існує попри широке використання цього терміну в документах міжнародних організацій, в документах та нормативних актах державних органів влади більшості країн світу. Проаналізовані визначення цього поняття вітчизняними науковцями свідчать також про відсутність серед них єдності у цьому питанні.

З метою вирішення поставленої проблеми визначено основні ознаки поняття «система», через призму якого проаналізовано положення міжнародно-правових актів, присвячених проблемі протидії відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом. Зроблено висновок про те, що основним підходом та особливістю розв'язання проблеми подолання злочинності, в розглянутих міжнародних договорах, є позбавлення злочинців нелегальних доходів. Головними суб'єктами, уповноваженими на вчинення цих дій, визнаються виключно держави. Вказана специфіка боротьби зі злочинністю істотно відрізняє її від чинних до цього часу методів, що свідчить про те, що положеннями розглянутих міжнародних документів передбачалось формування саме національних систем протидії відмиванню коштів. Отриманий досвід їхньої реалізації

використаний надалі FATF при формуванні своїх основних документів - Рекомендації та Методології, з аналізу змісту яких визначено основні ознаки національної системи протидії відмиванню коштів.

У висновку автором сформовано поняття «національна система протидії відмиванню коштів».

Ключові слова: національна система протидії відмиванню коштів, FATF, система, міжнародні стандарти, міжнародно-правові акти, протидія відмиванню коштів.

Volodymyr Litkevych, PhD of Legal Sciences, International legal aspects of the definition of the concept «national anti-money laundering system»/ Ukrainian Humanitarian Institute" - Ukraine, Kyiv region, Bucha.

The proposed article examines the problem of defining the concept of «national anti-money laundering system», which exists despite the wide use of this term in documents of international organizations, in documents and regulatory acts of state authorities in most countries of the world. Analyzed definitions of this concept by domestic scientists also testify to the lack of unity among them on this issue.

In order to solve the given problem, the main features of the concept of "system" were defined, through the prism of which the provisions of international legal acts devoted to the problem of combating money laundering obtained through criminal means were analyzed. It was concluded that the main approach to solving the problem of overcoming crime in the considered international treaties is to deprive criminals of illegal income. Only states are recognized as the main subjects authorized to perform these actions. The specified specifics of the fight against crime significantly differentiate it from the methods in force until now, which indicates that the provisions of the considered international documents envisaged the formation of national systems of anti-criminality. The

experience gained in their implementation was later used by the FATF in the formation of its main documents - Recommendations and Methodologies, from the analysis of the content of which it is proposed to define the main features of the national anti-money laundering system.

In the conclusion, the author defined the concept of «national anti-money laundering system».

Key words: *national anti-money laundering system, FATF, system, international standards, international legal acts, anti-money laundering.*

Актуальність теми. В основних документах Групи з розробки фінансових заходів FATF – Рекомендації FATF - Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму, та розповсюдженням зброї масового знищення (далі - Рекомендації) [1] та Методології з оцінки технічної відповідності рекомендаціям FATF та ефективності систем протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму (далі Методологія) [2], категорія «національна система протидії відмиванню коштів, боротьби з фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення» (далі - національна система ПВК*) є визначальною при формуванні міжнародних стандартів й інтегрованого аналізу відповідності країн цим стандартам та їх успішності зокрема у протидії відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом.

Поняття «національна система ПВК» також використовуються в документах та нормативно-правових актах державних органів влади України [3]. Проте відсутність його нормативного визначення як на національному, так і на міжнародному рівнях, різні підходи вітчизняних науковців до його формулювання ставить на порядок денний питання про необхідність з'ясування сутності цього поняття, його основних особливостей, які мали б універсальне значення,

тобто, враховували позиції міжнародних інституцій у цьому питанні. Це дало б можливість наблизитись до розв'язання проблеми, сформульованої швейцарським науковцем Марком Пітом (Mark Pieth), визначення відповідності національних систем ПВК міжнародним стандартам.[4, viii]

Виділення найбільш суттєвих ознак поняття «національна система ПВК», відображених в міжнародно-правових документах, дозволило б українській державі найбільш повно і всебічно розробляти національні заходи у сфері боротьби з відмиванням коштів.

Зазначене поняття можна було б розглядати як певний методологічний інструментарій для поглибленого ознайомлення з досвідом іноземних держав в цій сфері, а також формування координаційних аспектів національної політики з огляду на переважно транскордонний характер злочинів відмивання коштів.

Крім того, визначення поняття, на думку деяких дослідників, є своєрідним «спрощенням економічної дійсності до доступної для огляду кількості найсуттєвіших взаємозв'язків, що складає основу макро- і мікроекономічного моделювання.» [5, с. 16]

Сформоване поняття «національна система ПВК» могло б слугувати також певною моделлю, «в пізнанні й конструюванні складних динамічних цілісностей» [6, с. 39], за допомогою якої, акцентуючи увагу на тих чи інших взаємозв'язках, можна розв'язувати конкретні питання боротьби з відмиванням коштів, або отримувати інформацію, необхідну для прийняття ефективних управлінських рішень в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спроби визначення поняття «національна система ПВК» були здійсненні у працях вітчизняних науковців: Балануци О.О., Єфименко Т.І., Гасанова С.С.,

Користіна О.Є., Дудорова О.О., Тертиченко Т.М., Бухтіарової А.Г., Духно Ю.О., Доброгорської В.П., Тютюника І.В., Скороходової Л.І., Коцюрби О.Ю., Москаленко Н.В. та інших. Разом з тим, зазначені автори як правило концентрували свою увагу на тих особливостях цієї системи, які відповідали тематиці їхнього дослідження, з урахуванням підходів до проблематики боротьби з відмиванням коштів, що базуються на національному законодавстві України або іноземних країн. З урахуванням цього, на нашу думку, питання визначення поняття «національна система ПВК» в його універсальному значенні залишається не до кінця розв'язаним.

Мета та завдання дослідження. З огляду на відсутність у чинному законодавстві України та у міжнародно-правових документах визначення поняття «національна система ПВК», різні підходи українських науковців до вирішення цього завдання, доцільно виділити його основні ознаки та з'ясувати його сутність.

Відповідно до визначеної мети сформовано наступні завдання дослідження: проаналізувати визначення поняття «національна система ПВК», запропоновані вітчизняними науковцями; визначити основні ознаки поняття «система», яке відповідало б завданням дослідження; з огляду на основні ознаки системи дослідити положення міжнародно-правових документів, з метою визначення особливостей національних систем ПВК, відображених у їхніх положеннях; на основі аналізу Рекомендацій та Методології FATF запропонувати визначення поняття «національна система ПВК», яке має на увазі цією міжнародною організацією.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні питанню дослідження проблематики боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та її окремих аспектів присвячена велика наукова література. Однак єдина точка зору щодо

визначення сутності поняття «національна система ПВК» все ще відсутня.

Так, Балануца О.О. розглядає українську систему фінансового моніторингу як сукупність форм та методів взаємовідносин, що виникають при проведенні фінансових операцій клієнтами через фінансові установи, а також сукупності збору, обробки та аналізу інформації та її передачі до спеціалізованих органів держави, які, своєю чергою, здійснюють перевірку правомірності проведення таких операцій і перевіряють джерела походження доходів клієнтів. [7, с. 39]

Єфименко Т.І., Гасанов С.С., Користін О.Є. відносять до системи фінансового моніторингу інституційні важелі, методи та відповідні механізми, які використовуються з метою стримування, запобігання, своєчасного виявлення і блокування відмивання нелегальних доходів і пов'язаних з цим явищем сфер нелегальної підприємницької діяльності. [5, с.28]

На думку Дудорова О.О., Тертиченко Т.М. важливою складовою національної системи протидії відмиванню злочинних доходів є криміналізація відмивання злочинних доходів. [8, с. 71]

Бухтіарова А.Г., Духно Ю.О., Доброгорська В.П. розглядають «національну систему запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, – як сукупність взаємопов'язаних елементів у сфері адміністративних, фінансових та кримінально-правових відносин, які доповнюють один одного та формують єдиний механізм, спрямований на протидію легалізації (відмиванню) доходів, які отримані злочинним шляхом». [9, с.123]

Тютюник І.В., Скороходова Л.І. вважають, що структура та особливості функціонування національної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом визначається

особливостями розвитку конкретної країни та повноваженнями органів залучених в даному процесі. [10, с.178]

На думку Коцюрби О.Ю. з інституційної точки зору система запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом являє собою сукупність органів виконавчої влади, державних колегіальних органів та організацій, що здійснюють протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та повноважень, якими вони наділені згідно з чинним законодавством для реалізації покладених на них функцій щодо протидії відмиванню грошей та інших незаконних фінансових операцій. [11, с.174]

Москаленко Н.В. аналізуючи антилегалізаційний досвід США зазначає, що важливими елементами національної системи ПВК цієї країни є законодавча база у сфері регулювання діяльності фінансових інститутів та суб'єкти американської системи ПВК– федеральні та місцеві органи влади, що проводять фінансовий контроль і моніторинг. Особливе місце серед них посідає Управління по боротьбі з фінансовими злочинами (Financial Crimes Enforcement Network – FinCEN).[12,с. 210, 211]

В роботі, присвяченій світовому досвіду побудови національних систем ПВК цей автор визначає її основними елементами: організації й особи, які здійснюють операції з грошовими коштами, наглядові та правоохоронні органи, а також спеціально уповноважений орган фінансового моніторингу (ПФР). [13, с. 122]

З аналізу наведених дефініцій можна зробити висновок, що різні підходи зазначених науковців до питання визначення сутності поняття «національна система ПВК» в першу чергу обумовлюються конкретною тематикою їхніх досліджень, і в другу чергу,

обґрунтуванням ознак основних елементів поняття переважно положеннями національного права України або іноземних держав.

Проте однією із важливих особливостей національної системи ПВК є те, що вона, як зазначає Гаєвський І.М., ґрунтується на вимогах базових міжнародних документів у цій сфері, що формувалися й удосконалювалися у зв'язку з незворотними процесами еволюціонування фінансових систем і злочинності. [14, с. 383]

На думку Заморської Л.І. відобразити системуозначає виокремити її елементи, їхні властивості, взаємозв'язки між ними і так званий концепт – основоположну ідею системи, основне її призначення. [6, с. 42]

На підставі аналізу визначень поняття «система» науковці-економісти Холод Б.І. і Зборовська О.М. сформулювали наступні її найбільш істотні риси: а) наявність різних елементів, складових системи; б) наявність взаємозв'язку між елементами системи; в) наявність мети, що є початком системи, що пов'язує і визначає взаємодію елементів. [15, с. 50]

Німецький науковець у сфері інформатики, Дітер Монжау (Dieter Monjau) вважає систему частиною об'єктивної реальності, з притаманними лише їй особливостями; все що не входить у систему називається середовищем; система та середовище відокремлені один від одного межею (інтерфейсом) через яку відбувається їхня взаємодія. [16]

З огляду на викладене, міжнародно-правові документи, присвячені протидії відмиванню коштів, аналізуватимуться з метою визначення норм, які передбачають формування країнами-учасниками національних систем ПВК. Для цього як критерій використовуватимуться, зазначені вище, істотні риси (ознаки) системи.

До одного із перших міжнародних документів, положення якого зобов'язували держави вживати заходів протидії відмивання коштів, одержаних злочинним, слід віднести Рекомендацію № R (80) 10 Комітету Міністрів Ради Європи країнам - членам «Про заходи протидії передачі та збереження коштів кримінального походження» від 27 червня 1980 року. [17]

Метою цього документу була протидія актам кримінального насильства шляхом боротьби з «переказом коштів кримінального походження з однієї країни в іншу і процесом, за допомогою якого вони відмиваються шляхом включення в економічну систему, чим породжують серйозні проблеми, заохочують до вчинення подальших кримінальних дій і, таким чином, спричиняють поширення цього явища на національному та на міжнародному рівнях».

Основними суб'єктами, яким була адресована Рекомендація, виступали держави-члени Ради Європи. На них покладалося виконання внутрішньо системних функцій (національний рівень): - сприяння заходам, які вживаються їхньою банківською системою з метою протидії відмиванню коштів, налагодження тісного національного співробітництва; та міжсистемні (міжнародний рівень) функції – формування загальної політики - стратегії, проведення спільної політики шляхом координації та посилення дій в боротьбі з відмивання коштів кримінального походження; налагодження міжнародного співробітництва в питаннях обміну інформацією між банками й відповідними органами.

Важливим суб'єктом визнавалися банки, яким рекомендація відводила превентивну роль у протидії відмиванню коштів та детально формулювала їхні функції, серед яких: знати осіб, з якими вони ведуть справу; вести запис серійних банкнот, які поступають в

обіг внаслідок злочинного діяння; обмінюватися інформацією про обіг банкнот, які використовувалися у зв'язку з кримінальними правопорушеннями; відстежувати їх переміщення; створювати механізм, який дозволить шляхом систематичного порівняння або шляхом вибіркової перевірки звертатися до переліку банкнот, які використовувалися у зв'язку з кримінальними правопорушеннями.

Органи юстиції та поліції уповноважувалися переслідувати злочинців, з урахуванням інформації, що надається банками в рамках національного співробітництва та їхнього сприяння.

Виконання Рекомендації забезпечувалося певним механізмом, передбаченим статтею 15(в) Статуту Ради Європи. Відповідно до її положення Комітет Міністрів цієї організації наділений правом «попросити уряди країн - членів інформувати його про заходи, вжиті ними щодо таких рекомендацій».

Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин є наступним міжнародним документом, який започаткував у рамках світового співтовариства політику протидії злочинним коштами формування підвалин національних систем ПВК. [18] В його преамбулі визнано небезпеку великих прибутків і фінансових коштів, які транснаціональні злочинні організації, отримують від незаконного обігу наркотичних засобів та сформовано намір позбавити осіб, які займаються незаконним обігом, їхніх доходів, одержуваних від злочинної діяльності, і тим самим усунути головний мотив, який спонукає їх до цього.

Відповідно до положень статті 2 Конвенції, передбачено, що заходи з позбавлення осіб доходів мають право здійснювати виключно держави з дотриманням принципів суверенної рівності й територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи інших

держав. Здійснення державою на території іншої держави юрисдикції та функції, які належать виключно до компетенції органів цієї іншої держави згідно з її національним законодавством не допускається. Таким чином, положеннями Конвенції підтверджено зокрема виключний суверенітет держав у фінансовій сфері в тому числі й у питаннях захисту її від небезпек, з боку міжнародної транснаціональної злочинності, тобто, сформовано межу (інтерфейс) їхніх національних систем ПВК, яка співпадає з міжнародно визнаною територією.

Для досягнення мети, визначеної Конвенцією, на держави покладаються функції з формування національних систем ПВК шляхом: вжиття необхідних заходів законодавчого та організаційного характеру для належного виконання зобов'язань за Конвенцією; визнання кримінальним злочином операції з власністю, якщо відомо що така власність отримана внаслідок вчинення правопорушення, пов'язаного з незаконним обігом наркотичних засобів; визначення елементів національної системи ПВК (суди та інші компетентні органи) та наділення їх функціями щодо застосування необхідних санкцій, визначення, виявлення та арешту доходів, власності, засобів, з метою їхньої наступної конфіскації, прийняття постанов про надання або арешт банківських, фінансових або комерційних документів; внесення необхідних змін в національне законодавство, що сприятимуть більшій ефективності кримінального переслідування злочинців.

Визнавши пріоритет національних держав в питаннях позбавлення осіб, які займаються незаконним обігом, доходів, одержуваних від злочинної діяльності, Конвенція приділила також велику увагу міжнародному співробітництву сторін, тобто необхідності взаємодії національних систем з їхнім середовищем – іншими

національними системами (державами) і ООН та її компетентними органами у цій сфері. Таке співробітництво розглядається як колективний обов'язок усіх держав, що потребує необхідної координації, посилення ефективних правових засобів, встановлення і підтримки каналів зв'язку між їхніми компетентними установами й службами, співробітництва в розслідуванні правопорушень, тощо.

Подальшим в хронологічному порядку міжнародним документом, який зіграв помітну роль у формуванні національних систем ПВК є Конвенція Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності 1990 року. [19] В преамбулі цього документу також визнається, що одним з ефективних методів боротьби з тяжкими злочинами є позбавлення злочинців доходів, одержаних злочинним шляхом.

Основна роль в застосуванні цього метода відводиться державам, що підкреслюється положеннями другої глави (Заходи, які повинні вживатися на національному рівні). Конвенція вимагає від них вживати законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для: забезпечення їхньої спроможності конфіскувати засоби й доходи або власність, вартість якої відповідає таким доходам, а також встановлювати й висліджувати власність, яка підлягає конфіскації; забезпечення повноваженнями їхніх судів або інших компетентних органів видавати розпорядження про надання банківських, фінансових або комерційних облікових документів або про їх вилучення; забезпечення їхньої спроможності використовувати спеціальні слідчі методи, що сприяють встановленню і висліджуванню доходів і збиранню, пов'язаних з ними, доказів.

Конвенція не конкретизує заходи, а лише вказує на очікуваний результат, який повинен наступити внаслідок їхньої реалізації – набуття державою або її органами певних можливостей (функцій) для

протидії відмиванню коштів. І це можна розглядати як обов'язок та право держав самостійно визначати особливості національної системи ПВК, а згідно зі статтею 38 (Територіальне застосування) також і межі цієї системи.

Важливе значення Конвенція приділяє питанням взаємодії національних систем ПВК шляхом створення життєздатної системи міжнародного співробітництва, якому присвячена третя глава (Міжнародне співробітництво). Загальні принципи й заходи в галузі міжнародного співробітництва, передбачені у статті 7, вимагають від держав співпрацювати між собою з метою розслідування і судового розгляду справ, що стосуються конфіскації злочинних засобів і доходів, а також вживати законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення їхньої спроможності задовольняти прохання іншої сторони стосовно конфіскації та допомоги у проведенні слідства та прелімінарних заходів. Слід зазначити, що міжнародне співробітництво Конвенцією розглядається як окрема система вищого порядку, яку утворюють відповідні національні системи держав, що є сторонами Конвенції.

Подальший розвиток міжнародно правова регламентація національних систем ПВК знайшла своє відображення у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, яка була затверджена 15 листопада 2000 року резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї.[20] Метою Конвенції визначено сприяння співробітництву в справі більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею.

Відповідно до статті 3 Конвенції передбачено, що вона застосовується щодо попередження, розслідування і карного переслідування зокрема і відмивання доходів, діяння, яке відповідно до статті 6 держави повинні визнати злочином. При цьому протидія

відмиванню доходів відповідно до Конвенції розглядається не як своєрідний метод позбавлення злочинців їхніх доходів, а як боротьба з основним злочином, що має транснаціональний характер.

У ст. 7 Конвенції (Заходи щодо боротьби з відмиванням коштів) сформовано більш розширені та деталізовані, у порівнянні з попередніми міжнародними документами, вимоги до держав-учасниць щодо національної системи ПВК. Основним суб'єктом – елементом цієї системи виступають все ті ж держави-учасниці. Іншими суб'єктами Конвенція визначає: банки, небанківські фінансові установи, а також органи, що є особливо вразливими з погляду відмивання коштів; адміністративні, регуляційні, правоохоронні й інші органи, які ведуть боротьбу з відмиванням коштів; та підрозділ з фінансової оперативної інформації.

Положеннями статті 7 передбачено наділення перелічених елементів національної системи ПВК конкретними функціями, реалізація яких повинна сприяти боротьбі зі злочином відмивання доходів. Для цього держави – учасниці: встановлюють всеосяжний внутрішній режим регулювання і нагляду; забезпечують адміністративні, регуляційні, правоохоронні й інші органи необхідними повноваженнями; вживають заходи щодо виявлення переміщення готівкових коштів і відповідних оборотних інструментів через їхні кордони; заохочують глобальне, регіональне, субрегіональне і двостороннє співробітництво між судовими і правоохоронними органами, а також органами фінансового регулювання з метою боротьби з відмиванням коштів.

Банки, небанківські фінансові установи, а також органи, що є особливо уразливими з погляду відмивання коштів, наділяються функціями недопущення і виявлення усіх форм відмивання коштів,

шляхом ідентифікації особи клієнта, ведення звітності та надання інформації про підозрілі угоди.

Адміністративні, регуляційні, правоохоронні й інші органи, які ведуть боротьбу з відмиванням коштів виконують функцію співробітництва й обміну інформацією на національному і міжнародному рівнях на умовах, що передбачені внутрішнім законодавством.

Підрозділ з фінансової оперативної інформації, повинен виконувати функції національного центру для збору, аналізу і поширення інформації, що стосується можливих випадків відмивання коштів.

Відповідно до статті 4 (Захист суверенітету) визначаються межі національних систем ПВК, які відповідають міжнародно визнаній території конкретних держав, та підкреслюється їхня суверена рівність та недопустимість здійснення юрисдикції та функцій одних держав на території інших.

З огляду на те, що основною метою Конвенції є попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьба з нею з урахуванням ініціатив регіональних, міжрегіональних і багатосторонніх організацій, особливе місце в цьому документі приділено взаємодії національних систем ПВК між собою в питаннях конфіскації злочинних доходів, розпорядження конфіскованими доходами, видачі злочинців та передачі засуджених осіб, взаємної правової допомоги, спільних розслідувань, налагодження співробітництва між правоохоронними органами, підготовці кадрів та технічної допомоги.

З огляду на проведений аналіз міжнародно-правових актів, можна зробити висновок, що їхні норми відображають пошук міжнародною спільнотою шляхів та механізмів протидії злочинності

шляхом позбавлення її нелегальних доходів. Запропоновані підходи вирішення вказаної проблеми, рекомендовані функції державам-учасникам та їхнім національним органам мають свою специфіку, яка їх відрізняє від методів боротьби зі злочинністю, що існували дотепер. Так, наприклад банки та інші постачальники фінансових послуг, як зазначає Марк Піт (Mark Pieth) зобов'язувалися взяти на себе відповідальність за перевірку своїх клієнтів на відповідність певним факторам ризику. А це означало, що фінансові установи все більше почали залучатися до того, що досі було завданням державного сектора: передбачити ризик, визначити деталі, наприклад, що є терористичною загрозою, кого слід розглядати як «політично відому особу» і, так далі. [4, р. viii]

Ці особливості свідчать про те, що положеннями розглянутих міжнародних документів було започатковано формування національних систем ПВК. Отриманий досвід щодо цього був використаний надалі FATF при формуванні своїх основних документів - Рекомендації та Методології.

Створена у 1989 році міжнародна інституція FATF уже в 1990 році підготувала першу редакцію своїх Рекомендацій. Основна увага в цьому документі приділялася заходам протидії відмиванню коштів, одержаних від торгівлі наркотиками. За роки, що прийшли відтоді редакція документа неодноразово змінювалась і сьогодні сфера його застосування охоплює не тільки заходи з протидії відмиванню доходів від більшого переліку кримінальних злочинів, але й заходи протидії фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

На основі аналізу Рекомендацій та Методології, в їх редакції станом на 2023 рік, можна виділити наступні ознаки національної системи ПВК.

1. Мета (концепт).

Національний рівень: встановлення ризиків відмивання коштів і розробка політики ПВК та координації дій на національному рівні; переслідування відмивання коштів; застосування запобіжних заходів для фінансового сектору та інших визначених секторів; встановлення повноважень і обов'язків компетентних органів та інших інституційних заходів; підвищення прозорості та доступності інформації щодо бенефіціарної власності юридичних осіб та правових утворень; захист фінансової системи та економіки від загрози відмивання коштів, забезпечення підвищення цілісності фінансового сектору і сприяння його безпеці та захищеності; сприяння міжнародному співробітництву.

Міжнародний рівень: усунення загроз цілісності міжнародної фінансової системи та її захист від зловживань.

2. Елементи та їхні функції.

Правова база: антилегалізаційне законодавство - визнання відмивання коштів кримінальним злочином, формування правових рамок для фінансової системи з питань протидії відмиванню коштів, своєчасна та відповідна імплементація міжнародних стандартів ПВК у відповідні закони та нормативно-правові акти.

Адміністративна-інституційна структура: держава, державні органи, уповноважені на здійснення всього комплексу антилегалізаційних дій - формування політики у сфері ПВК, виявлення ризиків ПВК, координація дії на національному рівні щодо боротьби з відмиванням коштів, здійснення міжнародного співробітництва щодо обміну інформації, нагляд за фінансовою системою, отримання та опрацювання інформації від фінансової системи.

Оперативна складова: політика, стратегії, програми, заходи, методи, спроможності та функції компетентних, регуляторних та

наглядових органів – контроль за діяльністю фінансової сфери щодо ПВК, належне використання фінансової інформації з метою розслідування злочинів відмивання, переслідування злочинців, застосування санкцій, конфіскація доходів та засобів вчинення злочинів.

Фінансова сфера: банки, установи, що надають фінансові послуги, нефінансовий сектор - застосування превентивних заходів у сфері ПВК та інформування про підозрілі операції.

3. Взаємозв'язки між елементами: обмін інформацією, регуляторні й наглядові процедури.

4. Структура: координаційний орган або механізм, спеціальний орган - підрозділ фінансової розвідки у національній системі ПВК.

5. Особливості національної системи ПВК. Особливістю національної системи ПВК є те, що вона на відміну від інших подібних національних систем, базується переважно на вимогах міжнародних стандартів, а її відповідність цим стандартам та результативність підлягає регулярним оцінюванням міжнародними інституціями.

Висновок. З огляду на викладене, можна зазначити, що національна система протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, являє собою частину об'єктивної реальності, сформованою державами в межах своїх міжнародно визнаних кордонів, з урахуванням вимог міжнародних документів, з метою захисту глобальної фінансової системи та її національних складових від загроз відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, яку утворюють антилегалізаційні структури національних правової, адміністративної, оперативної й фінансової підсистем та підрозділ фінансової розвідки, керовані національним координаційним органом або механізмом.

Література:

1. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. The FATF Recommendations. FATF. Updated February 2023. <<https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf>>(2023, вересня, 29).[in English]

2. Methodology for assessing technical compliance with the FATF recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems. FATF.<<https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/methodology/FATF.pdf.coredownload.pdf>>(2023, вересня, 30).[in English]

3. Основні напрями розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року. Розпорядження КМУ від 12 травня 2021 р. № 435-р. Київ. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80/print.>>(2023, вересня, 29).

4. A Comparative Guide to Anti-Money Laundering. A Critical Analysis of Systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA. Edited by Mark Pieth and Gemma Aiolfi. 2004. Edward Elgar Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA. 486p. <<https://www.e-elgar.com/shop/gbp/a-comparative-guide-to-anti-money-laundering-9781843766735.html>>(2023, вересня, 28).[in English]

5. Розвиток національної системи фінансового моніторингу / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, О. Є. Користін та ін. – К. : ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. – 380 с.

6. Заморська Л.І. Системний підхід у дослідженнях правової реальності. Вісник Південного регіонального центру Національної

академії правових наук України. № 7, 2016. С.39-44.
<http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_7_6>(2023, вересня, 30).

7. Балануца О. О., Особливості формування системи фінансового моніторингу в Україні. Інвестиції: практика та досвід.2011, № 6. С.38-40. <http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2011/10.pdf>(2023, вересня, 28).

8. Дудоров О. О., Тертиченко Т. М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України: монографія. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
<<https://www.osce.org/files/f/ documents/8/6/299731.pdf>>(2023, вересня, 27).

9. Бухтіарова А.Г., Духно Ю.О., Доброгорська В.П. Національна система фінансового моніторингу України. Економіка та суспільство. 2019, Випуск №20. С. 121-130.
<<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/16/15>>(2023, вересня, 30).

10. Тютюник І.В., Скороходова Л.І. Міжнародний досвід побудови національної системи протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018, Випуск 32. С. 176-180.

<<https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/440>>(2023, жовтня, 4).

1. Коцюрба О.Ю. Банківський сектор як елемент системи протидії легалізації та відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом. Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки.2018, вип. 1(34), С.172-180.

<<http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/8864/1/20.pdf>>(2023, вересня, 27).

12. Москаленко Н. В., досвід США щодо побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Финансы, учет, банки*.2014, № 1 (20). С. 209-214. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILA=&_S21STR=Fub_2014_1_30>(2023, вересня, 26).

13. Москаленко Н.В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2020, Том 31 (70),№2. С. 119-122.<https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_1/21.pdf>(2023, вересня, 26).

14. Гаєвський І. М. – Аналіз і характеристика міжнародно-правових документів у сфері фінансового моніторингу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*.2018, №4 (109). С. 373-383. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2018_4_34>(2023, вересня, 29).

15. Холод Б.І., Зборовська О.М. Системний підхід – основа сучасного управління діяльністю промислових підприємств. *Академічний огляд*. 2010, № 1(32). с.48 - 54.

<<https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2010/1/9.pdf>>(2023, вересня, 28).

16. Dieter Monjau. Was ist ein System? TU Chemnitz-Zwickau Fakultät für Informatik Lehrstuhl Rechnersysteme WS 95/96. <<https://www-user.tu-chemnitz.de/~knmat/V/Alt/Prof%20Monjau/monjau4.pdf>>(2023, вересня, 30). [in Germany]

17. Recommendation No. R (80) 10 of the Committee of Ministers to member states on measures against the transfer and the safekeeping of funds of criminal origin./Council of Europe. Committee of Ministers.<<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/2/2019/04/R8010.pdf>>(2023, вересня, 28). [in English]

18. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Офіційний сайт Верховної Ради України.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text>(2023, вересня, 28).

19.Конвенція Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності. Офіційний сайт Верховної Ради України.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text>(2023, вересня, 29).

20.Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Офіційний сайт Верховної Ради України.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text>(2023, вересня, 28).

References:

1. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation. The FATF Recommendations. FATF. Updated February 2023. Retrieved from <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf>(2023, September, 29).

2. Methodology for assessing technical compliance with the FATF recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems. FATF.Retrieved from <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/methodology/FATF.pdf.coredownload.pdf>.(2023, September, 30).

3. Osnovni napriamy rosvytku systemy zapobigania ta protydii legalizatsii (vidmyvaniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynym shlaikhom, finansuvaniu teroryzmu ta finansuvaniu rozpovsiudzheniu zbroi masovogo znyshchenia v Ukraini na period do 2023 roku. Rozporiadzhenia KМУ vid 12 travnia 2021 r. (The main directions of development of the system of prevention and countermeasures against the legalization (laundering) income of proceeds obtained through crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction in Ukraine for the period until 2023. Order of the CMU dated May 12, 2021.) № 435-p Kyiv. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80/print>. (2023, September, 29). [in Ukrainian].

4. A Comparative Guide to Anti-Money Laundering. A Critical Analysis of Systems in Singapore, Switzerland, the UK and the USA. Edited by Mark Pieth and Gemma Aiolfi. 2004. Edward Elgar Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA. 486 p. Retrieved from <https://www.e-elgar.com/shop/gbp/a-comparative-guide-to-anti-money-laundering-9781843766735.html>. (2023, September, 28).

5. Rozvytok natsionalnoi systemy finansovogo monitoryngu (Development of the national system of financial monitoring). T. I. Yefymenko, S. S. Hasanov, O. Ye. Korystin ta in. – K. :DNU «Academy of Financial Management», 2013. – 380 p. [in Ukrainian].

6. Zamorska L.I. Systemnyi pidkhid u doslidzheniakh pravovoi realnosti (Systematic approach in the research of legal reality). Visnyk pivdenного regionalnogo zentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy. (Bulletin of the Southern Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine). 2016, № 7, P.39-44. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2016_7_6. (2023, September, 30). [in Ukrainian].

7. Balanuza O. O., Osoblyvosti formuvania systemy finansovogo monitoryngu v Ukraini (Peculiarities of the formation of the financial monitoring system in Ukraine.). Investyzi: praktyka ta dosvid (Investments: practice and experience) 2011, № 6. P.38-40. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2011/10.pdf. (2023, September, 28). [in Ukrainian].

8. Dudorov O.O. Tertychenko T.M. Protydia vidmyvaniu "brudnogo" maina: yevropeiski standarty ta Kryminalnyi kodex: monografia. (Anti-laundering of "dirty" property: European standards and the Criminal Code of Ukraine: monograph) – K.: Vaite, 2015. – 392 p. Retrieved from <https://www.osce.org/files/f/documents/8/6/299731.pdf>. (2023, September, 27). [in Ukrainian].

9. Buchtierova A.H., Duchno Yu.O., Dobrohorska V.P. Natsionalna systema finansovoho monitoryngu Ukrainy. (National financial monitoring system of Ukraine). Ekonomika ta suspilstvo. (Economy and society) 2019, Issue №20. P. 121-130. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/16/15>. (2023, September, 30). [in Ukrainian].

10. Tiutiunyk I.V., Skorochoдова L.I. Mizhnarodnyi dosvid pobudovy natsionalnoi systemy protydii legalizatsii dochodiv, oderzhanykh zlochynym shliachom. (International experience of building a national system of combating the legalization of proceeds obtained through crime). Naukovyi visnyk Khersonskogo derzhavnogo universitetu. (Scientific Bulletin of Kherson State University.) 2018, Issue 32. C. 176-180. Retrieved from <https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/440>. (2023, Oktober, 4). [in Ukrainian].

11. Kotsiurba O.Yu. Bankivskyi sektor yak element sastemy protydii legalizatsii ta vidmyvaniu dochodiv, otrymanykh zlochynym shliachom.

(The banking sector as an element of the system of combating the legalization and laundering of proceeds obtained through crime). Tsentralkoukrainskyi naukowyi visnyk. Ekonomichni nauky. (Central Ukrainian scientific bulletin. Economic sciences) 2018, Issue 1(34), P.172-180. Retrieved from <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/8864/1/20.pdf>. (2023, September, 27). [in Ukrainian].

12. Moskalenko N.V. Dosvid SShA shchodo pobudovysystemy zapobigania ta protydii legalizatsii dochodiv, otrymanyhk zlochynym shliakhom. (The US experience in building a system of prevention and countermeasures against the legalization of proceeds of crime). Finansy, uchot, banky. (Finance, accounting, banks) 2014, № 1 (20). P. 209-214. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Fub_2014_1_30. (2023, September, 26). [in Ukrainian].

13. Moskalenko N.V. Svitovyi dosvid pobudovy systemy zapobigania ta protydii legalizatsii dochodiv, otrymanyhk zlochynym shliakhomi finansuvania teroryzmu. (World experience in building a system for preventing and countering the legalization of proceeds of crime and the financing of terrorism). Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskogo. (Academic notes of TNU named after V.I.Vernadskyi) 2020, Tom 31 (70), №2. P. 119-122. Retrieved from https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_1/21.pdf. (2023, September, 26). [in Ukrainian].

14. Haievskyi I.M. Analiz i kharakterystyka mizhnarodno-pravovykh dokumentiv u sferi finansovogo monitoryngu. (Analysis and characterization of international legal documents in the field of financial

monitoring). *Naukovij visnik Nacional'noi akademii vnutrisnih sprav* (Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs). 2018, №4 (109). P. 373-383. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvknUvs_2018_4_34. (2023, September, 29). [in Ukrainian].

15. Kholod B.I., Zborovska O.M. Systemnyi pidkhid – osnova suchasnogo upravlinia diialnistiu promyslovykh pidpriemstv. (A systematic approach is the basis of modern management of the activities of industrial enterprises). *Akademichnyi ogliad*. (Academic review). 2010, № 1(32). P.48 -54. Retrieved from <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2010/1/9.pdf>. (2023, September, 28). [in Ukrainian].

16. Dieter Monjau. Was ist ein System? TU Chemnitz-Zwickau Fakultät für Informatik Lehrstuhl Rechnersysteme WS 95/96. Retrieved from <https://www-user.tu-chemnitz.de/~knmat/V/Alt/Prof%20Monjau/monjau4.pdf>. (2023, September, 30). [in Germany]

17. Recommendation No. R (80) 10 of the Committee of Ministers to member states on measures against the transfer and the safekeeping of funds of criminal origin./Council of Europe. Committee of Ministers. Retrieved from <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/2/2019/04/R8010.pdf>. (2023, September, 28).

18. Konventsiia OON pro borotbu proty nezakonogo obighu narkotychnykh zasobiv i psykhotropnykh rehovyn (1988) [United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text. (2023, September, 28). [in Ukrainian].

19. Konventsiiia Rady Yevropy pro vidmyvania, vyiavlenia, vylucheniya i konviskatsiyu dochodiv vid zlochynoyi diialnosti (1990) [Convention Council of European Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime. Strasbourg]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine] Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text. (2023, September, 29). [in Ukrainian].

20. Konventsiiia OON proty transnatsionalnoyi organizovanoyi zlochynosti (2000) [United Nations Convention against transnational organized crime]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (2023, September, 28). [in Ukrainian].